

Fotografia wojny rosyjsko-ukraińskiej: trzeci wojenny rok – owoce nieodrobionych lekcji

W 30. rocznicę podpisania memorandum budapeszteńskiego jego określenie jako „pomnika krótkowzroczności w podejmowaniu strategicznych decyzji w dziedzinie bezpieczeństwa” w równym stopniu dotyczy działań ówczesnych władz Ukrainy, jak i współczesnych liderów państw sygnatariuszy, niezdolnych do wypełnienia swoich przyrzeczeń¹. Wołodmyr Zełenski ma rację, konstatując, że Ukraina „wymieniła broń nuklearną na wojnę”. Wojnę, która stopniowo, lecz nieubłaganie kładzie się cieniem na architekturze politycznej świata. Dziś na ukraińskich frontach trwa konflikt między dwiema koalicjami – z których do okopów przybyła tylko jedna, i wcale nie była to koalicja zachodnia. Niebezzasadne są więc coraz częściej pojawiające się głosy, że **wojna rosyjsko-ukraińska stanowi preludium do okresu globalnych perturbacji**, który doprowadzi do redefinicji porządku międzynarodowego². Zmiana dotychczasowych reguł gry jest nieunikniona, co potwierdzają słowa sekretarza stanu Marca Rubio, przyznającego, iż trzy dekady „końca historii” były jedynie anomalią, ułudą Zachodu³. Donald Trump, dzwoniąc na Kreml

¹ Takiego sformułowania użyło ukraińskie MSZ, „Statement of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine on the occasion of the 30th anniversary of the Budapest Memorandum”, Ministerstwo Spraw Zagranicznych Ukrainy, <https://mfa.gov.ua/en/news/zayava-mzs-ukrayini-z-nagodi-30-richchya-z-chasu-pidpisannya-budapeshtskogo-memorandumu> (dostęp: 24.01.2025).

² Zdaniem byłego głównodowodzącego Sił Zbrojnych Ukrainy, gen. Walerija Załużnego, w 2024 r., wraz z udziałem w konflikcie żołnierzy północnokoreańskich, rozpoczęła się III wojna światowa. „World War III broke out in 2024 – Ukraine’s former commander-in-chief”, *Ukraińska Prawda*, 21 listopada 2024 r., <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2024/11/21/7485649/> (dostęp: 24.01.2025). Należy uznać za fakt dokonany, że rosyjska inwazja oraz niezdolność Zachodu do jej skutecznego odparcia wbiły (przed)ostatni gwóźdź do trumny liberalnego porządku międzynarodowego, ujawniając jego strukturalną ułomność.

³ „Powojenny ład międzynarodowy jest nie tylko przestarzały, ale jest bronią używaną przeciwko nam” – powiedział, sugerując, że teraz Waszyngton będzie sięgał po *hard*, a nie *soft power* („Opening remarks by Secretary of State-designate Marco Rubio before the Senate Foreign Relations Committee”, U.S. Department of State, <https://www.state.gov/opening-remarks-by-secretary-of-state-designate-marco-rubio-before-the-senate-foreign-relations-committee/>, dostęp: 1.02.2025).

ponad głowami wszystkich sojuszników i publicznie rehabilitując Władimira Putina, dobitnie to poświadcza⁴.

Wojna, którą Rosja prowadzi przeciwko Ukrainie już od 11 lat, z czego trzy lata w postaci pełnowymiarowej inwazji, nadal jest w dużej mierze zlokalizowana na wschodzie kraju. **Ukrainie udało się obronić swoją niepodległość** i nadal istnieje jako suwerenne państwo, choć **trzecia kampania wojenna przyniosła ogrom wyzwań i zagrożeń**. Kompleks problemów wewnętrznych – niedobór zasobów materialnych i ludzkich do kontynuowania efektywnej obrony, spadek dyscypliny i morale, postępujące w nieprzewidywanej dotąd skali zmęczenie społeczeństwa wojną, utrata wiary w zwycięstwo na tle chronicznych niepowodzeń na polu bitwy i ogromnych strat, słabość przywództwa politycznego i niekompetencja dowództwa – w połączeniu z radykalną zmianą w polityce zagranicznej USA może skutkować załamaniem się frontu, porażką w wojnie i wasalizacji. **Jeśli spojrzeć na wojnę jako egzamin z państwowości, Ukraina stoi przed realnym ryzykiem jego niezdania.**

Jedną z najbardziej gorzkich prawd jest fakt, iż u progu czwartego roku pełnowymiarowej inwazji nie opracowano spójnej matrycy z adekwatną oceną toczącego się konfliktu, skali zasobów niezbędnych do jego finansowania ani algorytmów zakończenia. Świadczy to o braku wizji przyszłości, dotyczy zaś w mniejszym stopniu Ukrainy, w większym natomiast państw i społeczeństw Zachodu, uparcie trwających w iluzji konsumpcjonistycznego komfortu. Trwająca rosyjska agresja i jej konsekwencje dla stosunków międzynarodowych zdają się jedynie potwierdzać maksymę o pokoju jako naturalnym stanie przejściowym między erami wojen. **Taka epoka właśnie się rozpoczyna.** Wiele na świecie mówi się o przyszłości, choć w rzeczywistości odtwarza się przeszłość.

Fotografia pola bitwy

W 2022 r. wojna jawiła się jako konwencjonalny konflikt o wysokiej intensywności, w którym naród i państwo ukraińskie zjednoczyły się wokół idei najpierw przetrwania, a następnie zwycięstwa. Kluczowym czynnikiem serii sukcesów po wypędzeniu Rosjan z Kijowszczyzny stało się otrzymanie przez Ukrainę zachodniego uzbrojenia i dostępu do technologii, w tym kolosalnych możliwości wywiadowczych Zachodu, co pozwoliło zadać agresorowi serię dotkliwych porażek o dużej wadze politycznej⁵. Drugi rok wojny przyniósł

⁴ Monachijska Konferencja Bezpieczeństwa i zimny prysznic, jaki Europie zafundowali amerykańscy urzędnicy, nie pozostawiają złudzeń. Jednocześnie stawiają na agendzie fundamentalne pytanie: czy Stary Kontynent jest w stanie wyzbyć się paternalizmu wobec swojego transatlantyckiego partnera i wybudzić z moralnej i decyzyjnej śpiączki?

⁵ Jednocześnie nie sposób nie zauważyć tragicznego paradoksu: zwycięstwo Ukrainy, rozumiane jako powrót do granic z 1991 r., nigdy nie było celem Waszyngtonu. Kijów natomiast, po

względnej stabilizację linii frontu, z niewielkimi postępami obu stron. Zarówno Rosja, jak i Ukraina podjęły wysiłki na rzecz optymalizacji łańcucha dowodzenia, zarządzania i zaopatrzenia sił zbrojnych. W przypadku Ukrainy zakończyło się to fiaskiem zawdzięczanym podporządkowaniu logiki wojсковej celom politycznym. Klęska letniej ofensywy 2023 r. ujawniła brak realnych środków i zasobów niezbędnych do militarnego zwycięstwa nad Rosją, stając się jednocześnie symptomem nadciągającego kryzysu wojskowo-politycznego. **Ukraina i Zachód znalazły się w sytuacji bez klarownej strategii**, a polityczna niepewność dotycząca skali pomocy wojskowej uniemożliwiła Kijowowi sformułowanie planów kampanii na 2024 r. i wymusiła przyjęcie pozycji wyczekującej. Ciężącym wyzwaniem stawała się nie tylko niewystarczająca ilość broni i amunicji, lecz także niechęć ukraińskich władz do przeprowadzenia pełnoskalowej mobilizacji z powodów politycznych. **Pauza w podejmowaniu kluczowych decyzji przez partnerów Ukrainy pozwoliła Rosji przezwyciężyć problemy**, z jakimi borykała się w pierwszych dwóch latach wojny, i zaadaptować armię do warunków długotrwałej wojny na wyczerpanie. Moskwa znalazła się w swoim żywiole.

W 2024 r. wojska agresora utrzymywały inicjatywę na polu bitwy, przesuwając linię frontu na różnych odcinkach, które w poprzedniej kampanii pozostawały stabilne⁶. Kreml zdołał wdrożyć optymalną filozofię, która pozwoliła mu zachować inicjatywę i strategiczną dynamikę dzięki stabilnemu napływowi rekrutów i amunicji, zwiększonemu wykorzystaniu precyzyjnej amunicji lotniczej oraz bezzałogowych systemów rozpoznawczo-uderzeniowych, a także gotowości na ponoszenie ogromnych strat wśród własnych żołnierzy. Intensywne walki w terenie zurbanizowanym, użycie wszelkiego dostępnego sprzętu oraz zmasowane naloty stały się podstawą taktyki rosyjskich sił zbrojnych⁷. Mimo to potencjał militarny nadal nie wystarczał do osiągnięcia zwycięstwa wyłącznie na polu bitwy. Kreml kontynuował zatem kompleksowe podejście, łącząc działania na froncie z atakami na infrastrukturę na zapleczu, intensyfikując operacje informacyjne oraz eskalując groźby użycia środków niekonwencjonalnych⁸.

sukcesach pierwszego roku konfliktu, uznał ten sprawiedliwy cel za jedyny słuszny, wynosząc go na sztandary i w konsekwencji doprowadzając do ogromnego społecznego rozczarowania. Zob. np. S. Shuster, „Why Biden’s Ukraine win was Zelensky’s loss”, *Time*, 19 stycznia 2025 r., <https://time.com/7207661/bidens-ukraine-win-zelensky-loss/> (dostęp: 4.02.2025).

⁶ Szerzej na temat działań wojennych na poszczególnych frontach wojny rosyjsko-ukraińskiej zob. K. Pronińska, W. Lizak, L. Pińczak, „Konflikty zbrojne wysokiej intensywności w 2024 r. – przebieg i implikacje dla bezpieczeństwa międzynarodowego”, w niniejszym tomie, s. 196–221.

⁷ Na froncie widywano czołgi starsze od władcy Kremla, nie wspominając już o dobrze znanych z historii wojen przypadkach wykorzystywania osłów i wielbłądów do celów logistycznych czy „innovacyjnych” szturmach żołnierzy poruszających się o kulach.

⁸ Za zrealizowaną groźbę należy uznać uderzenie rakietą balistyczną pośredniego zasięgu Oriesznik na Dniepr, którego celem była raczej demonstracja siły niż wyrządzenie realnych szkód.

Latem 2024 r. konflikt rosyjsko-ukraiński wszedł na nowy poziom eskalacji. Z jednej strony Ukraina rozpoczęła operację w obwodzie kurskim, przekraczając międzynarodowo uznane granice Federacji Rosyjskiej. Z drugiej strony Rosja, w obliczu stabilnie olbrzymich strat na froncie, skierowała do strefy walk ok. 12 tys. północnokoreańskich żołnierzy, co implikowało jakościową zmianę w procesie umiędzynarodowienia konfliktu.

Rosja zintensyfikowała w 2024 r. działania na zachód od okupowanego Doniecka, zdobywając od jesieni ok. 500 km² miesięcznie. Przez cały rok rosyjskie wojska okupowały cztery średniej wielkości miejscowości w obwodzie donieckim – Awdijiwkę, Setydowe, Wuhłedar i Kurachowe, z których największa liczyła przed inwazją nieco ponad 31 tys. mieszkańców. W wyniku trzech faz operacji w Donbasie **wojska agresora zajęły w ciągu roku ok. 0,5% terytorium Ukrainy**, ponosząc przy tym straty szacowane na 420 tys. żołnierzy⁹.

Oparte na emocjach i szoku po rosyjskiej napaści **przekonanie ukraińskiego społeczeństwa o nieuchronnym zwycięstwie uległo wyczerpaniu**. Przestała również działać sprawdzająca się przez dwa lata strategia polegająca na „łączeniu zachodniego uzbrojenia i amunicji z ukraińskimi żołnierzami”. Spadek poparcia dla Ukrainy stał się zjawiskiem powszechnym, a gotowość do wspierania jej „as long as it takes” zaczęła funkcjonować głównie jako chwyt retoryczny, mechanicznie powtarzany przez zachodnich decydentów. Przedłużający się konflikt, maksymalnie eksploatujący zasoby obu stron, doprowadził również do narastającego zmęczenia na szeroko pojętym Zachodzie. Jednym z jego przejawów stał się dyplomatyczny blitzkrieg nowej administracji amerykańskiej, podjęty trzy tygodnie po zaprzysiężeniu 47. prezydenta.

Przegląd: wymiar wojskowy

Największa wojna regionalna XXI w. toczy się, jak wiele konfliktów w historii, o terytoria, zasoby naturalne i wpływy na arenie międzynarodowej. Działania zbrojne odpowiadają klasycznemu rozumieniu wojny, łącząc starcia kinetyczne z operacjami informacyjno-psychologicznymi oraz bezprecedensowym medialnym dostępem do pola walki. Z jednej strony nie sposób nie dostrzec elementów I wojny światowej – pozycyjnego charakteru walk, sieci okopów i rozległych pól minowych. Jednocześnie przypomina to II wojnę światową – występują tu starcia pancerne, niska gęstość wojsk oraz rozbudowane systemy umocnień, w tym tzw. zęby smoka. Z drugiej strony **konflikt stał się poligonem technologicznym**, na którym po raz pierwszy na taką skalę

⁹ Daje to około 130 zabitych i rannych żołnierzy na każdy przejęty kilometr kwadratowy ukraińskiego terytorium. Łącznie Rosja okupuje ok. 112 tys. km², co stanowi 1/5 terytorium Ukrainy.

prowadzona jest wojna informacyjna, intensywnie wykorzystywany jest komponent cybernetyczny, a automatyzacja pola walki stale postępuje. Nie sposób także nie zauważyć **wielodomenowości tego konfliktu**, obejmującej aspekty logistyczne, zasobowe, komunikacyjne, informacyjne, intelektualne, wojskowe, przemysłowe, infrastrukturalne oraz społeczne. Wspomniane domeny stanowią integralną część działań w „szarej strefie” za pomocą hybrydowych metod.

Pomimo licznych trudności **Siły Zbrojne Ukrainy jako instytucja nadal wypełniają swoją podstawową funkcję** – obronę państwa i narodu przed agresją, działając w wyjątkowo trudnych warunkach, mierząc się zarówno z przewagą przeciwnika pod względem sił i środków, jak i z niekorzystną sytuacją wewnętrzną oraz międzynarodową.

W ramach reformy strukturalnej Ukraina rozpoczęła wdrażanie armijnych korpusów jako stałych formacji wojskowych¹⁰. Celem tej zmiany jest poprawa koordynacji działań bojowych oraz zwiększenie efektywności dowodzenia na poziomie operacyjno-taktycznym. Każdy korpus ma liczyć od 15 do 20 tys. żołnierzy i składać się z kilku brygad oraz jednostek wsparcia. Powstanie 20 takich korpusów ma zastąpić dotychczasowy system operacyjnych grup wojskowych, co pozwoli na lepsze zarządzanie zasobami na froncie i zwiększy autonomię dowódców.

W ciągu 2024 r. ukraińska obrona powietrzna zniszczyła ponad 15 tys. celów powietrznych, w tym ponad 1300 rakiet różnych typów, 11 200 bojowych dronów uderzeniowych oraz 3200 bezałogowych statków powietrznych przeznaczonych do rozpoznania operacyjno-taktycznego¹¹. Rosja znacząco zwiększyła intensywność ataków rakietowych i dronowych, wprowadzając do użytku m.in. imitatory irańskich shahedów oraz północnokoreańskie rakiety balistyczne KN-23. Ponadto rosyjskie lotnictwo zrzucało na przyfrontowe tereny Ukrainy tysiące kierowanych bomb lotniczych, doszczętnie niszcząc miasta i wsie.

Ukraińska armia zniszczyła 377 celów wojskowych i logistycznych na terytorium Rosji. Według głównodowodzącego Sił Zbrojnych Ukrainy gen. Oleksandra Syrskiego w ciągu roku państwo dostarczyło na front ponad 1,3 mln dronów, które stały się kluczowym elementem uzbrojenia – w grudniu odpowiadały za 49% ataków spośród 54 tys. przeprowadzonych na rosyjskie cele. Ukraińskie lotnictwo wykonało ponad 20 tys. misji bojowych, z czego niemal 9 tys. obejmowało użycie zachodnich systemów uzbrojenia¹². Ukraina

¹⁰ Zob. analizę: С. Морфінов, „Велика реформа ЗСУ: як армійські корпуси можуть змінити війну”, BBC, 11 lutego 2025 r., <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c1jg1z009e1o> (dostęp: 11.02.2025).

¹¹ Dane Sił Powietrznych Ukrainy. Zob. <https://t.me/kpszsru/25847> (dostęp: 2.02.2025).

¹² Ibidem.

produkuje również amunicję zarówno do poradzieckich systemów artyleryjskich, jak i kalibrów natowskich, stopniowo zmniejszając dysproporcję sił względem armii agresora do stosunku 1:2. W ciągu roku wyprodukowano także ponad 2,5 mln pocisków moździerzowych.

Jednym z nierozwiązanych, a zarazem najważniejszych problemów pozostają warunki demobilizacji żołnierzy. Od początku pełnowymiarowej inwazji **do Sił Zbrojnych Ukrainy zmobilizowano 1,05 mln osób**, a w nadchodzących miesiącach planuje się powołanie kolejnych 160 tys.

Przegląd: technologie

Priorytetem Sił Zbrojnych Ukrainy w 2024 r. było technologiczne unowocześnienie armii przez wyposażenie jej w „aktywa wysokich technologii” – strategię tę wyznaczył były głównodowodzący gen. Walerij Załużny.

Ukraina jako pierwsze państwo na świecie wyodrębniła drony jako osobny rodzaj sił zbrojnych, tworząc Siły Systemów Bezzałogowych – formację wojskową dostosowaną do trwającego wyścigu technologicznego. W porównaniu z 2023 r. **dostawy systemów bezzałogowych do jednostek wzrosły dwiętnastokrotnie**, a liczba trafionych i zniszczonych celów przeciwnika za pomocą dronów zwiększyła się 3,7 razy. Ponad 96% dronów dostarczanych na front pochodzi z ukraińskiego przemysłu obronnego, który w 2024 r. osiągnął zdolność produkcyjną na poziomie 4 mln egzemplarzy rocznie. Po raz pierwszy zaprezentowano również ukraiński odpowiednik irańskiego Shaheda-136, a przełomowym rozwiązaniem stało się zastosowanie bezzałogowych statków powietrznych sterowanych światłowodowo, co czyni je odpornymi na systemy walki radioelektronicznej¹³. W ramach współpracy Ministerstwa Obrony i Ministerstwa Transformacji Cyfrowej zakontraktowano 1,6 mln bezzałogowców, z czego 96,2% wyprodukowały ukraińskie firmy. Premier Denys Szmyhał **zapowiedział produkcję co najmniej 30 tys. dronów dalekiego zasięgu w 2025 r.** Mimo tego resort obrony zakontraktował jedynie 1/3 dronów i systemów walki radioelektronicznej w stosunku do rzeczywistych możliwości produkcyjnych sektora prywatnego¹⁴. Paradoksalnie Ukraina,

¹³ Analizy pola walki wskazują, że od 75% do 90% dronów użytych w wojnie rosyjsko-ukraińskiej zostało unieruchomionych w wyniku zagłuszania sygnału. Zob. np. O. Molloy, „Drones in modern warfare”, Australian Army Research Centre, <https://researchcentre.army.gov.au/library/occasional-papers/drones-modern-warfare> (dostęp: 4.02.2025).

¹⁴ Według stanu na luty 2025 r. firmy zrzeszone w ramach Sił Technologicznych Ukrainy – w stowarzyszeniu skupiającym czołowych producentów systemów bezzałogowych, łączności i systemów walki radioelektronicznej – wykorzystały swoje moce przerobowe jedynie w ok. 37%. Żołnierze nie otrzymali ponad 1,7 mln sztuk sprzętu niezbędnego do skutecznej obrony. Wprowadzony w 2022 r. zakaz eksportu produktów wojskowych spowodował straty szacowane na około 2 mld USD. Zob. „Tracker of weapons left unmade”, <https://zbroya.online/en> (dostęp: 8.02.2025).

będąc światowym liderem innowacji w sektorze bezzałogowców, ogranicza ich eksport¹⁵.

W obliczu problemów z pomocą wojskową ze strony Zachodu Ukraina intensywnie rozwija własny przemysł raketowy, koncentrując się na tworzeniu broni dalekiego zasięgu. Ukraińscy inżynierowie pracują równocześnie nad kilkoma typami rakiet balistycznych oraz nową kategorią uzbrojenia – tzw. *rocket drones* (rakiety-drony). Latem 2024 r. Ukraina jako pierwsze państwo na świecie użyła rakiety-drona Palianyca, atakując cele na okupowanym Krymie. Publicznie wiadomo, że w seryjnej produkcji znajdują się również rakiety-drony Piekło oraz Ruta. Przeciwokrętowa rakietka R-360 Neptun, która w 2022 r. zatopiła rosyjski krążownik Moskwa, została dostosowana do uderzeń w cele naziemne i jest obecnie produkowana seryjnie. Za przełom technologiczny należy uznać rozwój broni laserowej Tryzub oraz projekt tzw. drona-matki, przeznaczonego do kierowania innymi bezzałogowcami, w tym rojem.

W 2024 r. Ministerstwo Obrony Ukrainy zatwierdziło do eksploatacji ponad 1300 nowych wzorów uzbrojenia i sprzętu wojskowego, z czego 75% pochodzi z krajowej produkcji. **Przemysł zbrojeniowy stał się jedyną stabilnie rozwijającą się gałęzią gospodarki** – ponad 800 firm pracuje nad produkcją uzbrojenia, a 30% sprzętu wojskowego wykorzystywanego na froncie w 2024 r. zostało wyprodukowane w Ukrainie. Trwają testy zrobotyzowanych systemów bojowych, które w założeniu mają pozwolić na ponad dwukrotne zmniejszenie liczby żołnierzy na linii frontu. Powstają także jednostki składające się w całości z bezzałogowych systemów.

Przegląd: polityka wewnętrzna

Kwestia zakończenia kadencji prezydenckiej Wołodymyra Zełenskiego nie dominuje w debacie publicznej, lecz stanowi jeden z kluczowych wątków niespodziewanego duetu amerykańsko-rosyjskiego¹⁶. Mimo znaczącego spadku poparcia w porównaniu z początkiem rosyjskiej inwazji Zełenski wciąż

¹⁵ Podobna polityka prowadzi do stagnacji w sektorze obronnym i skłania producentów do przenoszenia działalności za granicę. Według przedstawicieli branży ok. 85% członków Sił Technologicznych Ukrainy albo już relokowało część swoich zakładów do Europy, albo planuje to zrobić w najbliższym czasie. Zob. О. Ян, „Більше мільйону дронів та РЕБів: українські виробники розповіли про недоотриману зброю”, *Militarnyi*, 6 lutego 2025 r., <https://mil.in.ua/uk/articles/bilshe-miljonu-droniv-ta-rebiv-ukrayinski-vyrobynyky-rozpovily-pro-nedo-otrymanu-zbroyu/> (dostęp: 9.02.2025).

¹⁶ O konieczności przeprowadzenia wyborów mówi Waszyngton ustami Donalda Trumpa („Jego notowania w sondażach nie są zbyt wysokie, delikatnie mówiąc”), podczas gdy Rosja nie uznaje Wołodymyra Zełenskiego za prawowitego prezydenta, dążąc tym samym do destabilizacji wewnętrznej – realizując scenariusz, który przewidywaliśmy w poprzedniej „Fotografii”. Zob. L. Pińczak, „Fotografia wojny rosyjsko-ukraińskiej: drugi wojenny rok – zderzenie z realiami”, *Rocznik Strategiczny 2023/24*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2024, s. 348.

cieszy się najwyższym poziomem zaufania wśród całej klasy politycznej, wynoszącym 52%¹⁷. Jeśli zaś chodzi o dynamikę zaufania, prezydent ustępuje wojskowym – generałom Żalużnemu i Budanowowi¹⁸.

Największy konflikt XXI w. nie mógł się obyć bez szeroko zakrojonej mobilizacji, wykraczającej poza rekrutację ochotników. W 2024 r. zaobserwowano jednak **spadek tempa poboru, co wynikało z niechęci ukraińskiego kierownictwa do przeprowadzenia pełnoskalowej mobilizacji** z powodów politycznych. Wyczerpanie społecznego zaufania do władz, spowodowane rozbudzonymi oczekiwaniami na militarne zwycięstwo nad Rosją – zwłaszcza po nieudanej operacji na Zaporozżu – doprowadziło do podważenia statusu wojskowych komend uzupełnień. W efekcie symbolem kryzysu rekrutacyjnego stała się „busyfikacja”¹⁹ – termin określający przymusową mobilizację w trybie przyspieszonym, w której priorytetem jest wykonanie planu, a nie dostosowanie żołnierza do realiów pola walki²⁰. Coraz większą popularnością cieszy się możliwość uniknięcia mobilizacji przez instytucjonalną korupcję – ceny za oficjalny „biały bilet” sięgają nawet 20 tys. USD²¹.

¹⁷ Bezwzględnym faworytem Ukraińców w przypadku zarówno wyborów prezydenckich, jak i parlamentarnych pozostaje gen. Żalużny oraz jego potencjalna formacja polityczna. Zob. „Результаты соцопросов: рейтинги политиков”, *Ukraine Elections*, https://ukraine-elections.com.ua/socopros/vybory_prezidenta (dostęp: 12.02.2025). Choć wewnętrzne procesy polityczne pozostają zamrożone od trzech lat, nie przeszkadza to prezydentowi w nakładaniu sankcji na przeciwników politycznych – w tym na piątego prezydenta Ukrainy, Petra Poroszenkę. Na listę sankcji trafili również oligarchowie Ihor Kołomojski i Hennadij Boholubow, którzy posiadają licencje na eksploatację złóż manganu w obwodzie dnipropropetrowskim, oraz Kostiantyn Żewaho, właściciel Połtawskiego Zakładu Górniczo-Przetwórczego. Zob. Указ Президента України №81/2025, <https://www.president.gov.ua/documents/812025-53777> (dostęp: 14.02.2025).

¹⁸ Ponad 50% respondentów w styczniu 2025 r. zadeklarowało spadek zaufania do prezydenta. Zob. „Українці все більше довіряють Залужному та Буданову”, Future Research Foundation, <https://frf.solutions/2025/02/11/ukra%20d1%2097nci-vse-bilshe-dovirayut-zaluzhnomu-ta-budanovu/> (dostęp: 10.02.2025).

¹⁹ W 2022 r. słowem roku zostało słynne „powitanie” rosyjskiego krążownika Moskwa, wypowiedziane przez obrońców Wyspy Wężowej. Dwa lata później to miano przypadło „busyfikacji” – terminowi, który dobitnie ilustruje nieudolność ukraińskiego państwa w adaptacji do realiów wojny, a jednocześnie dostarcza Rosji perfidnej karty do rozgrywania w wojnie informacyjnej. Biuro Prezydenta Ukrainy, reagując na doniesienia o brutalnych zatrzymaniach i wciskaniu mężczyzn do minibusów, oświadczyło, że Ukraina walczy za wartości demokratyczne. Zob. „Подoliaк дав відповідь, чому ТЦК все ще використовує бусики для мобілізації”, *Novyny Live*, 26 czerwca 2024 r., <https://videos.novyny.live/segodnya/podoliak-dav-vidpovid-chomu-ttsk-vse-shche-vikoristovuie-busiki-dlia-mobilizatsiyi-182533.html> (dostęp: 12.02.2025).

²⁰ Skutkowało to serią ataków na funkcjonariuszy komisji poborowych, a nawet zabójstwem jednego z nich. Jak trafnie zauważają ukraińscy publicyści, gdy w 2022 r. społeczeństwo śmiało się z rosyjskiej „mogilizacji”, niewielu mogło przewidzieć, że podobny scenariusz czeka również Ukrainę. Zob. М. Дубинянський, „»Могілізація« Vs »Бусифікація«”, *Ukraińska Prawda*, 21 września 2024 r., <https://www.pravda.com.ua/articles/2024/09/21/7476081/> (dostęp: 12.02.2025).

²¹ Należący do klasy średniej mężczyźni, którzy nie dysponują tak dużymi kwotami (choć wciąż mowa o pokaźnej sumie sięgającej 10 tys. USD), wybierają tańsze, lecz znacznie bardziej niebezpieczne metody ucieczki z kraju. Wśród nich popularne są próby przekroczenia

Z powodu nieefektywnej organizacji i zarządzania siłami zbrojnymi **masowe rozmiary osiągnęło zjawisko samowolnego opuszczania jednostek** oraz odmowy udziału w walkach²². Symbolem kumulujących się problemów w wojsku była dezercja ok. 50% stanu osobowego wyposażonej we francuski sprzęt i wyszkolonej według natowskich standardów nowo powstałej 155. Samodzielnej Brygady Zmechanizowanej²³. Zaburzony system rekrutacji w Ukrainie odzwierciedla wieloletnie strukturalne i organizacyjne braki – mentalność „małej armii sowieckiej”, będącą spuścizną dekad zaniedbań, niedofinansowania i braku prestiżu służby wojskowej.

Usiłując naprawić zaistniałą sytuację, Ministerstwo Obrony Ukrainy ogłosiło w lutym 2025 r. program rekrutacyjny dla ochotników w wieku 18–24 lata, oferując im roczny kontrakt z atrakcyjnymi warunkami finansowymi²⁴. Budzi on jednak kontrowersje, tworząc nierówność wobec osób, które w przeszłości podpisywały kontrakty bez podobnych bonusów. Trudno też nie zauważyć, że mechanizm został *de facto* skopiowany z Rosji, gdzie za podpisanie kontraktu oferuje się nawet do 4 mln rubli.

Przegląd: polityka zagraniczna

Do osiągnięć ukraińskiej polityki zagranicznej w 2024 r. zalicza się formalną konsolidację wsparcia ze strony partnerów, oficjalne rozpoczęcie procesu negocjacyjnego w sprawie akcesji do UE oraz zawarcie długoterminowych porozumień o współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa, w tym 100-letniego układu z Wielką Brytanią. Jednocześnie tzw. **plan zwycięstwa prezydenta Zełenskiego nie uzyskał poparcia większości kluczowych partnerów** ani większego zainteresowania światowych mediów. Zachodni przywódcy podkreślali konieczność gotowości do kompromisu, co ujawniło rozbieżności między wizją zakończenia wojny prezentowaną przez Ukrainę a stanowiskiem Zachodu.

granicy przez Karpaty w kierunku Rumunii, przemyt przez pola do Mołdawii czy przejazd ciężarówkami do Naddniestrza. Zob. przypadek zatrzymania 42 „uchylantów”: „На кордоні затримали КамАЗ з десятками ухилинтів”, *Korrespondent*, <https://ua.korrespondent.net/ukraine/4707094-na-kordoni-zatrymaly-kamaz-z-desiatkamy-ukhyliantiv> (dostęp: 12.02.2025).

²² Brakuje oficjalnych danych na ten temat, jednak szacunki wskazują, że co najmniej 100 tys. osób opuściło miejsce dyslokacji swojej jednostki, co odpowiada stanowi osobowemu ok. 20 brygad.

²³ Ten przypadek „brygady-widma” ujawnił, że nowo tworzone jednostki często powstają „na papierze” dla celów politycznych i propagandowych, bez realnego przygotowania i kompetentnego dowództwa. Do problemów „na wszystkich szczeblach” przyznał się dowódca Wojsk Lądowych, gen. Mychajło Drapaty.

²⁴ Jednocześnie co trzecia osoba w wieku 18–29 lat deklaruje chęć emigracji z Ukrainy. Zob. „Україна єдина: національна належність, ідентичність, мова та державні атрибути – всеукраїнське опитування”, Fundacja Demokratyczne Inicjatywy, <https://dif.org.ua/en/article/ukraina-edina-natsionalna-nalezhnist-identichnist-mova-ta-derzhavni-atributi-vseukrainske-opituvannya> (dostęp: 12.02.2025).

Na tym tle wciąż aktualne pozostają kwestie dotyczące ograniczonej skuteczności międzynarodowych sankcji. Przykładem są niemal codzienne doniesienia o obecności zachodnich komponentów w szczątkach rosyjskich, północnokoreańskich i irańskich rakiet oraz dronów, wykorzystywaniu przez rosyjskie wojsko terminali Starlink, a także kontraktach zawieranych przez rosyjskie firmy zbrojeniowe na elementy systemów walki radioelektronicznej w Niemczech i USA²⁵. Ułomność architektury sankcji i hipokryzję zachodniej retoryki potwierdza zdolność Rosji do zorganizowania bezprecedensowej „floty cieni”, umożliwiającej jej obchodzenie restrykcji²⁶.

Według Kiel Institute for the World Economy Unia Europejska i kraje europejskie przeznaczyły na wsparcie Ukrainy 132 mld euro, a kolejne 115 mld euro zaplanowano na przyszłość. Stany Zjednoczone przekazały dotychczas 114 mld euro, a wartość zaplanowanej pomocy wynosi 4,8 mld euro²⁷. Amerykańskie wsparcie stanowiło około 0,5% PKB, a pomoc wojskowa ponad pięciokrotnie przewyższała kwotę wydaną przez Niemcy – drugi kraj pod względem poziomu uzbrojenia przekazanego Ukrainie. W listopadzie Kancelaria Prezydenta RP ujawniła dane dotyczące wsparcia dla Ukrainy o wartości 3,23 mld euro²⁸. Misja UE EUMAM Ukraine, odpowiedzialna za szkolenie Sił Obrony Ukrainy, pozostaje kluczowym narzędziem wojskowej pomocy UE. Współpracując z natowską inicjatywą NSATU, zobowiązała się do końca zimy 2024/2025 przeszkolić łącznie 75 tys. ukraińskich żołnierzy, co odpowiada ponad dziesięciu brygadam.

Ukraina ponosi główny ciężar wojskowego powstrzymywania Rosji na swoim terytorium i musi pozostać kluczowym elementem przyszłej strategii odstraszenia Moskwy. Stany Zjednoczone mogą być zainteresowane rolą Ukrainy – na równi ze wschodnią flanką NATO – jako „operatora”

²⁵ Co najmniej od 2024 r. wiadomo o dostawach do Rosji zachodnich komponentów do walki radioelektronicznej, o układach scalonych nie wspominając. Zob. np. A. Заякин, Т. Олевский, „Глушительный успех. Сверхточная техника, используемая для РЭБ, едет в Россию с Запада несмотря на санкции”, The Insider, 3 października 2024 r., <https://theins.ru/politika/274992> (dostęp: 1.02.2025).

²⁶ Do czerwca 2024 r. wolumen morskiego transportu ropy naftowej z Rosji z użyciem tankowców osiągnął 4,1 mln baryłek dziennie, podwajając się w ciągu roku. W 2023 r. import rosyjskiej ropy do Indii wzrósł o 140%, natomiast eksport indyjskich produktów naftowych do krajów UE zwiększył się o 115%. Zob. raport „Creating ‘shadow-free’ zones”, Kyjiv School of Economics, 14 października 2024 r., https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/10/Shadow_free_zones_October_2024_final.pdf (dostęp: 4.02.2025).

²⁷ Ukraine Support Tracker. A Database of Military, Financial and Humanitarian Aid to Ukraine, Kiel Institute for the World Economy, <https://www.ifw-kiel.de/topics/war-against-ukraine/ukraine-support-tracker/> (dostęp: 15.02.2025).

²⁸ Według Kancelarii Prezydenta RP na pomoc Ukrainie i uchodźcom przeznaczono 4,91% polskiego PKB. Z kolei według danych Kiel Institute for the World Economy wśród państw udzielających największej pomocy rządowej Ukrainie w relacji do PKB w czołówce pozostają kraje bałtyckie, Dania, Finlandia, Szwecja i Polska.

tego systemu oraz głównego wykonawcy strategii przeciwdziałania Rosji na różnych poziomach w długoterminowej perspektywie. Strategicznym celem powojennej polityki zagranicznej Ukrainy jest nie tylko definitywne wykluczenie możliwości wybuchu trzeciej wojny z Rosją, ale także określenie przyszłych relacji z Zachodem. Kijów liczy na to, że jego partnerzy wybiorą model współpracy, który pozwoli Ukrainie zachować podmiotowość, a nie jedynie odgrywać rolę „bufora” czy „przedmurza” wobec Rosji. Wizja pokoju przedstawiana przez Donalda Trumpa nie sugeruje jednak, by Ukrainie pozostawiono jakąkolwiek realną decyzyjność i podmiotowość w tym procesie²⁹. **Wymusza to intensyfikację europejskich wysiłków na rzecz niedopuszczenia do wciągnięcia Kijowa w rosyjską orbitę wpływów**, co stanowiłoby strategiczne zagrożenie dla Europy Środkowo-Wschodniej.

Przegląd: gospodarka

Pomimo trwającego konfliktu ukraińska gospodarka drugi rok z rzędu odnotowała wzrost, a PKB zwiększył się o ok. 3,5%. Oznacza to, że w latach 2023–2024 Ukraina odzyskała około ¼ strat poniesionych w pierwszym roku inwazji. Na koniec 2024 r. **PKB kraju osiągnął 78% poziomu z 2021 r.** Spadek liczby ludności przy jednoczesnym wzroście produkcji prowadzi do wyższych wartości PKB *per capita*, lecz nie odzwierciedla rzeczywistego wzrostu dobrobytu obywateli. W ciągu trzech lat wojny ceny w Ukrainie wzrosły o 44%.

Od początku inwazji Ukraina otrzymała ponad 112 mld USD wsparcia finansowego, które w większości pokrywało wydatki budżetowe, w tym świadczenia socjalne. W 2024 r. kraj przystąpił do programu Ukraine Facility, umożliwiającego dostęp do 50 mld euro wsparcia finansowego, oraz do programu kredytowego G7 o wartości 50 mld USD, finansowanego z dochodów od zamrożonych rosyjskich aktywów. MFW zatwierdził rekordowy dla Ukrainy przegląd programu EFF, zwiększając jego finansowanie do 9,8 mld USD.

Mimo pozornie stabilnej sytuacji gospodarka Ukrainy coraz bardziej przypomina odwróconą piramidę, w której fundamentem są zagraniczne środki finansowe, a nie wewnętrzna siła ekonomiczna. Państwo koncentruje się na krótkoterminowych transferach socjalnych i programach wsparcia, zamiast aktywnie inwestować w długofalowe projekty infrastrukturalne i przemysłowe. System bankowy, zamiast wspierać kredytowanie biznesu, generuje zyski z budżetu państwa, ograniczając dostępność finansowania dla przedsiębiorstw. Brak strategii mobilizacji krajowego kapitału i **niska skłonność do inwestycji utrwalają zależność Ukrainy od międzynarodowego wsparcia.**

²⁹ Próba zawarcia przez administrację Donalda Trumpa umowy z Ukrainą dotyczącej minerałów jako substytutu gwarancji bezpieczeństwa świadczy raczej o kolonialnym niż podmiotowym postrzeganiu Kijowa przez Waszyngton.

Mimo ponad 50 ataków i 280 zniszczonych obiektów portowych niemal 90% ukraińskiego eksportu produktów rolnych odbywało się drogą morską³⁰. W ciągu półtora roku funkcjonowania korytarza morskiego Ukraina wyeksportowała ponad 100 mln ton towarów do 53 krajów świata³¹. W 2024 r. wartość ukraińskiego eksportu wyniosła 41,6 mld USD, co oznacza wzrost o 15% rok do roku, podczas gdy import wzrósł do 69 mld USD (+8,6%). Wśród importowanych towarów dominowały produkty bezpośrednio związane z obronnością, rozwojem przemysłu zbrojeniowego oraz odbudową infrastruktury energetycznej.

Od 2022 r. Rosja sprzedawała na rynkach światowych co najmniej 4 mln ton zboża i innych produktów pochodzących z okupowanych regionów Ukrainy, o łącznej wartości 800 mln USD. W proceder ten aktywnie zaangażowani są również zachodni przewoźnicy.

Ukraińskie władze od kilku lat zapowiadały zakończenie tranzytu rosyjskiego gazu, co ostatecznie nastąpiło 1 stycznia 2025 r. Według Kijowa decyzja ta uderza w finansowanie rosyjskiej agresji oraz osłabia kontrolę Rosji nad Europą, która dotychczas była uzależniona od dostaw tanich surowców energetycznych i podatna na korupcyjne wpływy Kremla.

Jednocześnie Ukraina mogłaby stać się jednym z najbogatszych krajów Europy, posiadając niepotwierdzone zasoby surowców naturalnych o wartości od 10 do 15 bln USD. Jednak **ponad 50% ukraińskich zasobów metali ziem rzadkich, których wartość szacuje się na 8 bln USD, znajduje się na terenach zaanektowanych i częściowo przez Rosję okupowanych**³².

Przegląd: społeczeństwo

W ciągu roku nie doszło do znaczących zmian w poziomie zaufania do instytucji państwowych³³. Największym, ponad 90-procentowym zaufaniem cieszą

³⁰ „Експорт української агропродукції суттєво зріс у порівнянні з минулим роком”, Państwowa Służba Celna Ukrainy, 23 października 2024 r., <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/eksport-ukrayinskoyi-agroproduksiyi-suttievo-zris-u-porivnianni-z-minulim-rokom-1823> (dostęp: 3.02.2025).

³¹ Dane te podał prezydent Ukrainy. Володимир Зеленський, Facebook, <https://www.facebook.com/zelenskyy.official/posts/pfbid02GrBYaiwW5JdLgNXoPsjhH1t5Jf3LGRsxBW25TL-GeTTMBD7eY8Hu9SQS2PVQ9jEHRI> (dostęp: 7.02.2025).

³² Najbogatszym regionem pod tym względem jest Donbas, przyjmujący na siebie główny ciężar działań wojennych. Zob. mapy złóż mineralnych: В. Ланда, „Війна за ресурси. Forbes оцінив вартість усіх корисних копалин України”, *Forbes Ukraine*, 25 kwietnia 2023 r., <https://forbes.ua/money/viy-na-za-resursi-forbes-otsiniv-vartist-vsikh-korisnikh-kopalin-ukraini-25042023-13255> (dostęp: 3.02.2025).

³³ Sondaż Kijowskiego Międzynarodowego Instytutu Socjologii, „Динаміка довіри соціальним інституціям у 2021–2024 роках”, 9 stycznia 2025 r., <https://www.kiis.com.ua/?lang=rus&cat=reports&id=1467&page=2> (dostęp: 10.02.2025).

się Siły Zbrojne Ukrainy, w ciągu trzech lat inwazji bowiem wykształciły one nowe pokolenie elity, która na równi ze środowiskiem wolontariuszy będzie odgrywać czołową rolę w polityce przez kolejne dekady. Zmarginalizowane przez Biuro Prezydenta Ukrainy parlament i rząd odnotowały dalsze spadki zaufania – odpowiednio do 13% i 20%. Sytuacja w wymiarze sprawiedliwości pozostaje niezmienna – zaledwie 12% obywateli deklaruje zaufanie do sądownictwa. Skandale związane z instrumentalizacją polityczną Służby Bezpieczeństwa Ukrainy doprowadziły do wzrostu poziomu nieufności wobec tej instytucji – w ciągu inwazji wskaźnik braku zaufania wzrósł ponad dwukrotnie³⁴. 49% Ukraińców uważa, że wydarzenia w kraju zmierzają w złym kierunku³⁵.

Społeczeństwo ukraińskie można podzielić na aktywną mniejszość, zaangażowaną w walkę o przetrwanie i przyszłość państwa, oraz dominującą, milczącą większość, której postawy są mniej wyraziste. Wskaźniki społecznego cynizmu ponownie wzrosły, co może świadczyć o osłabieniu społecznej solidarności³⁶. Osłabło także poczucie egzystencjalnego zagrożenia, które towarzyszyło społeczeństwu w pierwszych latach inwazji. W tych warunkach **konsolidacja Ukraińców wokół idei obrony państwa na wzór 2022 r. wydaje się dziś niemożliwa**.

Walka z korupcją pozostaje jednym z kluczowych oczekiwań społeczeństwa wobec władzy. Tymczasem analitycy zwracają uwagę, że obecny model funkcjonowania państwa sprowadza się do „korupcyjnego interfejsu” – układu, w którym relacje między władzą a lojalnymi wobec niej „przeważającymi masami” opierają się na wzajemnych korzyściach³⁷. W warunkach wojny obserwuje się powstawanie nowego konsensusu korupcyjnego, dostosowującego mechanizmy klientelizmu do realiów konfliktu zbrojnego.

Podobnie jak przed wojną, część Ukraińców pozostaje przywiązana do postawy paternalistycznej, co przejawia się m.in. w wygórowanych oczekiwaniach wobec przyszłości. Wśród nich dominuje przekonanie, że członkostwo

³⁴ Funkcjonariusze SBU, działając na wyraźne zlecenie polityczne podczas trwającej inwazji rosyjskiej, infiltrowali dziennikarzy śledczych z projektu Bihus.Info. Operacja ta została jednak przeprowadzona rażąco nieudolnie – funkcjonariusze nie byli nawet w stanie usunąć nagrań z monitoringu, które ujawniły ich działania. Zob. śledztwo: „Ми їх ЗНАЙШЛИ! Спецоперація СБУ проти журналістів: обличчя, імена, наслідки”, YouTube/Bihus.Info, https://www.youtube.com/watch?v=nv4qSv8xSe0&ab_channel=BIHUSInfo (dostęp: 8.02.2025).

³⁵ „Загальні настрої українців під час війни (листопад-грудень 2024)”, Rating Group, 5 lutego 2025 r., https://ratinggroup.ua/research/ukraine/gen_opinion122024.html (dostęp: 11.02.2025).

³⁶ Zob. raport Ukraińskiego Instytutu Przyszłości, „2024. Де точка визначеності”, s. 76, <https://drive.google.com/file/d/1UgXFAHpYtADiA0ZdhDIP4I-O4klsew3J/view> (dostęp: 3.02.2025).

³⁷ Zob. О. Бобик, „Клептократія в Україні”, Hvylya, 26 października 2024 r., <https://hvylya.net/uk/analytics/301609-kleptokratiya-v-ukraine> (dostęp: 6.02.2025).

w NATO automatycznie zapewni bezpieczeństwo, a wejście do UE przełoży się na wzrost dobrobytu – przy jednocześnie pasywnej postawie znacznej części społeczeństwa. Na początku 2025 r. obserwuje się również nastroje optymistyczne, oparte na nadziejach związanych z powrotem Donalda Trumpa do władzy oraz przekonaniu o możliwości zawarcia rozejmu. Jednocześnie w ciągu roku dwukrotnie wzrosła liczba respondentów (z 19% do 38%) gotowych na ustępstwa terytorialne wobec Rosji w imię pokoju³⁸.

W przyszłości **prawdopodobny jest głęboki resentyment społeczny** – zwłaszcza jeśli brak jasnej wizji powojennej Ukrainy sprawi, że rozczarowanie i utrata nadziei okażą się silniejszym ciosem niż ewentualna porażka w wojnie. Niepokój budzi również dominacja narracji nacjonalistycznej w dyskursie państwowym, co może prowadzić do marginalizacji różnorodności kulturowej Ukrainy. Najbardziej jaskrawym przejawem tego trendu jest polityka językowa – choć stopniowe odchodzenie od języka rosyjskiego w przestrzeni publicznej znajduje uzasadnienie, to jego siłowe tłumienie stoi w sprzeczności z wartościami europejskimi i jednocześnie tworzy podatny grunt dla rosyjskich operacji psychologicznych.

Według socjologów 2024 r. był dla Ukraińców okresem „zdjęcia różowych okularów” i konfrontacji z rzeczywistością³⁹. Jeśli konsekwencje tego społecznego „dojrzewania” w pełni ujawnią się dopiero w 2025 r., to ich fundamenty zostały położone już w roku minionym.

Przegląd: straty

Według stanu na 31 grudnia 2024 r. **rosyjska armia straciła niemal 20 tys. wizualnie potwierdzonych jednostek sprzętu wojskowego**⁴⁰. Straty po stronie ukraińskiej są prawie trzykrotnie mniejsze. W grudniu 2024 r. sekretarz generalny NATO Mark Rutte poinformował, że łączna liczba ofiar po obu stronach wojny w Ukrainie przekroczyła milion osób, przy czym rosyjskie straty wynoszą ponad 700 tys. zabitych i rannych. Na początku grudnia prezydent Ukrainy Wołodymyr Zelenski podał oficjalne dane, według których

³⁸ Sondaż Kijowskiego Międzynarodowego Instytutu Socjologii, „Динаміка готовності до територіальних поступок та фактор гарантій безпеки для досягнення мирних домовленостей”, 3 stycznia 2025 r., <https://www.kiis.com.ua/?lang=rus&cat=reports&id=1465&page=2> (dostęp: 10.02.2025).

³⁹ С. Хоменко, „Українці сняли розовые очки». Интервью с социологом Алексеем Антиповичем”, BBC News, 29 grudnia 2024 r., <https://www.bbc.com/russian/articles/c9q7d433zgro> (dostęp: 13.02.2025).

⁴⁰ Rosjanie w trakcie inwazji stracili co najmniej 3750 czołgów. Jeśli uwzględnić sprzęt niepotwierdzony wizualnie, straty mogą sięgać połowy rosyjskich sił pancernych, które w 2021 r. IISS szacował na ponad 10 tys. maszyn. Nieznana pozostaje skala nowej produkcji, jednak alarmujące doniesienia o tworzeniu przez Rosję 15 dodatkowych dywizji w celu rozmieszczenia na Białorusi pozwalają zakładać, że przedstawiona na tory wojenne gospodarka nie zamierza z nich schodzić.

od 24 lutego 2022 r. w walkach zginęło 43 tys. ukraińskich żołnierzy, a 370 tys. zostało rannych. W tym samym czasie rosyjskie straty miały przekroczyć 750 tys. osób, w tym 198 tys. zabitych i ponad 550 tys. rannych.

W 2024 r. Rosja przeprowadziła 12 zmasowanych ataków na ukraiński sektor energetyczny, wystrzeliwując w stronę obiektów energetycznych 708 rakiet i 839 dronów. Od 2022 r. zniszczono 10 GW mocy wytwórczych energii elektrycznej. Dodatkowo 18 GW mocy znalazło się pod rosyjską okupacją. W 2024 r. w Kijowie odnotowano ponad 500 alarmów lotniczych i niemal 200 ataków powietrznych. Przez blisko 100 dni w 2024 r. mieszkańcy ukraińskiej stolicy żyli bez prądu. Najdłuższy alarm lotniczy w obwodzie charkowskim trwał 50 godzin, 31 minut i 18 sekund.

Wojna pochłonęła życie 143 ukraińskich artystów i działaczy kultury. Zginęło 94 ukraińskich dziennikarzy oraz 7 zagranicznych reporterów. W wyniku działań zbrojnych śmierć poniosło 50 ukraińskich duchownych. Zniszczonych zostało ok. 700 ukraińskich cerkwi. W wyniku rosyjskiej agresji ucierpiało 1255 zabytków kultury, w tym historyczne centra Odessy, Charkowa i Kijowa.

Według danych z września całkowita wartość szkód wyrządzonych środowisku i zasobom naturalnym Ukrainy przekroczyła 62,9 mld USD. Od 2022 r. w kraju odnotowano ponad 23 tys. pożarów, powodujących straty ekologiczne szacowane na ponad 18 mld USD. Ponad 1600 pożarów dotknęło obszary chronione, stanowiące ekosystemy kształtowane przez stulecia. Rosja zaatakowała 91 magazynów paliwa, powodując straty w wysokości 3,4 mld USD. W latach 2023–2024 usunięto ponad 898 tys. materiałów wybuchowych (ok. 500 niebezpiecznych ładunków na każdy km² powierzchni kraju), jednak wciąż 25–30% (ok. 156 tys. km²) powierzchni lądowej i wód Ukrainy wymaga rozminowania. Łączne szkody poniesione przez Ukrainę w wyniku rosyjskiej napaści mogą przekroczyć 600 mld USD – w grudniu 2023 r. wyceniano je na 486 mld USD.

Pomimo niskiego wskaźnika trafień dronów (około 4%) ich użycie w połączeniu z atakami raketowymi doprowadziło do licznych ofiar cywilnych i rozległych zniszczeń⁴¹. Od 1 stycznia do 30 listopada 2024 r. w wyniku nalotów zginęło 341 cywilów, a 1803 zostało rannych⁴². To trzykrotnie więcej ofiar śmiertelnych i sześciokrotnie więcej rannych w porównaniu z atakami lotniczymi w 2023 r. Ponad 10% ukraińskich zasobów mieszkaniowych zostało zniszczonych lub uszkodzonych – dotknęło to niemal 2 mln rodzin. Ponad

⁴¹ Zob. raport Ukraińskiego Centrum Badań Ekonomicznych i Politycznych im. Ołeksandra Razumkowa, „Україна: від війни до миру та відновлення”, luty 2025, <https://razumkov.org.ua/images/2024/11/07/2024-PAKT-OCTOBER-RC.pdf> (dostęp: 23.01.2025).

⁴² Najgłośniejszym atakiem raketowym, noszącym wyraźne znamiona zbrodni wojennej, był nalot na dziecięcy szpital Ochmatdyt w Kijowie. Placówka została trafiona lotniczym pociskiem manewrującym Ch-101. Łącznie w ataku 8 lipca 2024 r. zginęło 47 osób, w tym 5 dzieci.

4,6 mln osób zostało wewnętrznymi przesiedleńcami, a w 2024 r. liczba emigrantów wzrosła o kolejne 500 tys. Z powodu braku miejsc pracy i mieszkań 150 tys. uchodźców zdecydowało się na powrót na okupowane terytoria, gdzie korzystają z rosyjskich świadczeń socjalnych. Na zajętych obszarach rosyjskie wojska intensyfikują działania mające na celu militaryzację ludności, zwłaszcza młodzieży, z której część jest wcielana do wojska.

Negocjacje dotyczące powrotu ukraińskich dzieci uprowadzonych do Rosji pozostają nieprzejryste, jednak przynoszą pewne rezultaty – do tej pory udało się odzyskać 1030 dzieci spośród 19,5 tys. oficjalnie potwierdzonych przypadków. W wyniku działań wojennych i regularnych rosyjskich ataków rakietowych ponad 25% ukraińskich dzieci nie ma dostępu do pełnowartościowej edukacji, a w niektórych miastach, takich jak Charków, są zmuszone do uczęszczania do podziemnych szkół.

Ukraina, która w momencie uzyskania niepodległości liczyła 52 mln mieszkańców, dziś zamieszkiwana jest przez zaledwie 32 mln osób. Od pierwszej rosyjskiej agresji w 2014 r. populacja kraju zmniejszyła się o 10 mln osób. **Ukraina stała się światowym rekordzistą pod względem śmiertelności, a jednocześnie wskaźnik urodzeń spadł do jednego dziecka na kobietę – jest to najniższy wskaźnik w Europie i jeden z najniższych na świecie⁴³.** Według prognoz ONZ do 2050 r. populacja kraju może skurczyć się do 25 mln.

Czwarty rok wojny – perspektywa

Zawarcie porozumienia w sprawie zawieszenia broni między USA a Rosją, z pominięciem i kosztem Ukrainy, grozi przekształceniem jej w buforową „szarą strefę” między Zachodem a Wschodem. Bez realnych gwarancji bezpieczeństwa i wsparcia ze strony państw NATO Ukraina jest skazana na zanik – czy to w wyniku trzeciej wojny, czy wewnętrznego rozłamu sterowanego przez rosyjskie służby. Choć Kijów deklaruje, że nie zamierza być „buforem”, którego kosztem budowany będzie europejski system bezpieczeństwa, to **brak decyzyjności w europejskich stolicach oraz radykalna deformacja amerykańskiej polityki zagranicznej niemal jednoznacznie skazują go na ten scenariusz.** Skutki takiego rozwoju wydarzeń dla Zachodu będą katastrofalne.

Ta wizja oznaczałaby pełną kontrolę Władimira Putina nad Ukrainą za pośrednictwem marionetkowego rządu realizującego jego polityczne i gospodarcze interesy. Rosja dąży do tego, by Ukraina stała się buforem między Zachodem a jej własną, neoimperialną strefą wpływów, a potencjalny pakt Trump–Putin mógłby doprowadzić do całkowitej przebudowy ukraińskiego systemu politycznego – z Rosją jako dominującą siłą, kontrolującą kluczowe

⁴³ „С 2014 года население Украины сократилось на 10 миллионов человек”, UN News, 22 października 2024 r., <https://news.un.org/ru/story/2024/10/1457586> (dostęp: 2.02.2025).

struktury władzy. **Ukraina stałaby się kolejną prowincją nowego rosyjskiego imperium, na równi z Białorusią, z niewyobrażalną skalą represji, zastraszo-
nym i zakneblowanym społeczeństwem oraz systemowym wymazywaniem
ukraińskiej tożsamości.** Nawet jeśli wojna przyjmie nowo-starą, zamrożoną
formę, Rosja niezwłocznie powróci do metod hybrydowych, pozostawiając
sobie otwartą drogę do ponownej inwazji.

W odmiennym scenariuszu **Ukraina może zostać przedstawiona nowej
administracji USA jako „forpocztą zachodniego świata przeciwko azjaty-
ckiej rzeczywistości”** i przekształcić się w państwo garnizonowe. Ukraińskie
elity polityczne już wcześniej rozważały podobny model, promując narrację
o Ukrainie jako „zasobowym centrum Europy”. Podobne stanowisko prezen-
tuje Waszyngton, oczekując rekompensaty za udzielone wsparcie w postaci
surowców⁴⁴. W warunkach załamującej się architektury globalnego bezpie-
czeństwa i słabnącego parasola ochronnego USA nad Europą Ukraina może
stać się gotową i względnie skuteczną alternatywą dla zachodnich struktur
bezpieczeństwa.

Równoczesna mobilizacja obu stron i zmiana układu sił na polu dyplomatycz-
nym sprawiają, że rozpoczynające się negocjacje będą prowadzone w cieniu
intensywnych walk, prowokacji i eskalacji. Wraz z pierwszymi konkretnymi
krokami podejmowanymi przez Waszyngton od lutego 2025 r. **Rosja będzie
zaostrezzać działania militarne, demonstrując gotowość do kontynuowania
agresji** oraz – co absolutnie kluczowe – jej internacjonalizacji na państwa
Europy Środkowo-Wschodniej.

Dla Ukrainy mobilizacja społeczeństwa staje się kluczowa, szczególnie w ob-
liczu wysokich strat, zmęczenia i narastającego napięcia społecznego. Coraz
częściej pojawiają się głosy o konieczności porzucenia nierealnego w obec-
nych warunkach paradygmatu całkowitej deokupacji i skoncentrowania
się na utrzymaniu oraz odbudowie tej części kraju, którą udało się obronić.
Jeśli dojdzie do zamrożenia konfliktu, kluczową kwestią będą warunki tej
stabilizacji – gwarancje bezpieczeństwa, ochrona przestrzeni powietrznej,
długoterminowe wsparcie finansowe oraz gospodarcza integracja z Zachodem.

Dla Rosji natomiast najlepszą szansą na powrót do „najwyższej ligi” światowej
polityki pozostaje **realizacja celów wojennych wobec Ukrainy – rozumianych
jako jej pełne podporządkowanie rosyjskiej wizji świata.** Cele te jednak
wciąż pozostają odległe od rzeczywistości, jak mawia Moskwa, „na ziemi”.
Zasadnicze pytanie brzmi, czy zamrożenie wojny – wobec braku perspektyw
eliminacji jej źródeł – zbliży Kreml do ich osiągnięcia.

⁴⁴ Pomija się w tej retoryce fakt, że wsparcie przekazywane Ukrainie było strategiczną inwestycją mającą na celu powstrzymanie Władimira Putina oraz dało Europie czas na przygotowania – czas, który został bezmyślnie zmarnowany.

Ukraina wchodzi w fazę poszukiwania nowych perspektyw. Nadchodzący rok może stać się „rokiem przebudzenia”, w którym kraj zmierzy się z brutalną rzeczywistością – skalą rzeczywistych strat ludzkich, ekonomicznych i terytorialnych. Wyciągnięcie wniosków z wojny jako przełomowego wydarzenia historycznego będzie kluczowe dla przyszłego kształtu ukraińskiej państwowości. Można spodziewać się ujawnienia zakulisowych działań ukraińskich i zachodnich elit politycznych oraz dochodzeń dotyczących przygotowań do wojny i decyzji, które doprowadziły kraj do skrajnej przepaści. Rozpoczyna się długi i niezwykle trudny proces analizy oraz redefinicji ukraińskiej przeszłości.

A photo of the Russia-Ukraine war: The third year of the war – consequences of lessons not learnt

The paper analyzes the third year of the Russo-Ukrainian war, highlighting its military, political, and economic dimensions. It discusses Ukraine's ongoing struggles with resource shortages, declining morale, and political challenges, while Russia adapts to a prolonged war of attrition. The text also examines shifting international dynamics, including changes in US foreign policy and diminishing Western support. Additionally, it explores the technological evolution of warfare, Ukraine's military modernization efforts, and the broader implications for global security. Finally, the article underscores the urgent need for strategic clarity as Ukraine faces a defining moment in its statehood and survival.

Keywords: Ukraine, Russian Federation, Russo-Ukrainian war, 2024 military campaign, trench warfare, resource crisis, mobilization, technological development, operation in the Kursk region, internationalization of the conflict, ceasefire prospects

Słowa kluczowe: Ukraina, Federacja Rosyjska, wojna rosyjsko-ukraińska, kampania 2024 roku, wojna pozycyjna, kryzys zasobów, mobilizacja, rozwój technologiczny, operacja w obwodzie kurskim, internalizacja konfliktu, perspektywa rozejmu